УДК: 343.9:343.77 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-75-2-105-113>

Синюшко Дмитро Андрійович,

аспірант

(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-1105>

ДОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА З ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ФОНДУ

У статті на основі історично-правового аналізу досліджено еволюційний розвиток кримінально-правового забезпечення протидії злочинності у сфері лісового фонду на території сучасної України. Автором визначено тенденції історично-правового розвитку кримінально-правової протидії лісопорушенням в Україні, що були пов'язані з особливостями становлення права власності на землю, політичного й соціально-економічного стану суспільства. З'ясовано, що кримінально-правова протидія лісопорушенням у незалежній Україні характеризується пошуком ефективної моделі, що значною мірою повинна включати історичний досвід. Здійснено узагальнення, надано рекомендації щодо вдосконалення протидії злочинам у сфері лісового фонду.

Ключові слова:

злочини; злочинність; кримінально-правовий захист; ліс; лісовий фонд; лісопорушення; періодизація; протидія; шкода.

Постановка проблеми. Людина як частина природи, з одного боку, існує в умовах навколишнього природного середовища, з іншого – у процесі своєї життєдіяльності використовує її окремі компоненти як ресурси. Тому з самого початку існування людського суспільства здійснювалися заходи, спрямовані на регламентацію використання окремих об'єктів природи.

В Україні сьогодні відбувається зміна так званого «споживацького» підходу щодо використання лісових ресурсів, у зв'язку з чим удосконалюються не тільки організація ведення лісового господарства на засадах сталого еколого-економічного розвитку, а й кримінально-правові заборони в цій галузі. Виникає потреба у вивченні впливу держави на відносини у сфері використання лісового фонду та впровадження історичного досвіду під час розробки подальших ефективних заходів кримінально-правового захисту лісу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні питання кримінальної відповідальності за лісопорушення були предметом досліджень дореволюційних правників, а саме: С. В. Ведрова, М. І. Фалєєва, М. В. Шелгунова. У радянській період вивченням кримінальної діяльності в лісовій сфері займалися В. М. Баландюк, С. О. Боголюбов, І. Ш. Борчашвілі, Г. І. Вольфман, В. К. Глистин, П. С. Дагель, О. Л. Дубовик, А. Е. Жалінський, В. О. Лопатін, Ю. І. Ляпунов, В. Д. Пакутін, В. В. Петров та ін.

Після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися в працях Д. В. Басаєва, Н. В. Вірясової, С. Б. Гавриша, Б. М. Головкина, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, Б. В. Кіндюка, І. О. Конфоркіна, З. Г. Корчевої, В. К. Матвійчука, Н. А. Мірошніченко, В. О. Навроцького,

Е. І. Немировського, В. І. Осадчого, О. В. Сасова, М. О. Селякова, О. Г. Сімонова, О. В. Скворцової, М. О. Соколова, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, А. Л. Сулейманова, В. Я. Тація, І. Г. Травіної, О. В. Шаріпової, Ю. С. Шемшученко, Д. Б. Чуракова та ін.

Результати досліджень цих авторів є важливими як для науки, так і для практики протидії злочинності у сфері лісового фонду. Проте зазначеними вченими недостатньо приділено уваги питанням щодо історичних періодів здійснення кримінально-правової протидії та факторів, які формували її особливості в конкретну історичну епоху.

Метою статті є з'ясування історико-правових аспектів розвитку кримінально-правової протидії злочинності у сфері лісового фонду України для подальшого вдосконалення діяльності суб'єктів протидії.

Виклад основного матеріалу. Вивчення історичної та юридичної літератури дає змогу зробити висновок про те, що історія українського кримінального законодавства у сфері охорони лісу охоплює три хронологічних періоди: перший період (дореволюційний) – з часів «Руської Правди» й до 1917 р.; другий період (радянський) – з 1917 до 1991 рр.; третій період (пострадянський) – з 1991 р. і дотепер.

Розглядаючи перший період, необхідно зазначити, що особливістю природокористування в Київській Русі була майже невичерпність природних багатств за порівняно невеликої кількості населення. Якщо нині в Україні площі лісів становлять 15 %, то за часів прийняття «Руської правди» цей природний ресурс займав 40–50 % території країни [10, с. 53].

Природні умови склалися так, що межа між лісом та степом не була чітко вираженою. Розташування населених пунктів вирішувало цілу низку важливих питань. По-перше, ліс слугував об'єктом промислів, полювання, бортництва. По-друге, дерева вирубували, корчували для розширення сільськогосподарських площ, пасовищ для випасу худоби, луків для збирання сіна. По-третє, у лісі завжди можна було сховатися від набігів кочівників [9, с. 9].

Це був той історичний період, коли обсяг лісу надзвичайно перевищував потребу в ньому. Тому вогнищева заготівля деревини зовсім не впливала на стан екосистеми, а охорона навколишнього середовища не розглядалася як актуальна проблема. Захист закону поширювався на природні ресурси як об'єкти права власності феодалів, громади, а згодом і церкви.

Перші вітчизняні ранньофеодальні законодавчі акти з охорони природи з'явилися в X–XI століттях. Літописи містять дані про те, що ще в середині X ст. на законодавчій основі відбувся розподіл земель і лісових угідь. Княгиня Ольга проголосила лісові мисливські угіддя недоторканною приватною власністю київського престолу. Князь Володимир Великий закріпив ці правові акти в «Уставі земельному» [14, с. 56].

«Руська Правда» Ярослава Мудрого (1016 р.) встановлювала стягнення (штраф) за крадіжку дров, а не за рубання лісу – власності всієї общини. Водночас передбачався штраф за пошкодження або знищення борті. Охорона лісів регламентувалася також у Статуті князя Ярослава Мудрого «Про церковні суди і земські справи».

Починаючи з XIV ст., частина українських земель потрапила у сферу політичного впливу Великого Князівства Литовського. Найважливішим джерелом доходів влади було використання лісів з метою вивозу деревини та продукції промислів за кордон. Незважаючи на наявність значного виробництва, кількість спалюваного лісу на початок XVI ст. не впливала на екологію. Цілком імовірно, ця обставина відобразилася в тому факті, що в Статуті Великого Князівства Литовського 1529 р. немає положень щодо захисту лісу від пожеж [15].

Ситуація змінюється за часів правління великого князя Сигізмунда-Августа II, який надавав велике значення розвитку лісової галузі. З ім'ям цього правителя пов'язане прийняття низки законодавчих актів, які тією чи іншою мірою стосуються збереження лісів: Уставу на волюки 1557 р., Лісового уставу 1567 р. і Статуту Великого Князівства Литовського 1566 р. Так, питання, пов'язані зі спалюванням лісів на поташ, закріплені в Лісовому уставі 1567 р. [10, с. 207] Один із пунктів документа регламентує суворий контроль великокнязівських

лісничих за спалюванням лісу для виробництва поташу. Закон дозволяє виконувати ці роботи лише з особистого дозволу князя та з дотриманням заходів із захисту лісів від пожеж.

На значно вищому рівні юридичної техніки зафіксовані норми щодо охорони лісів у Статуті Великого Князівства Литовського 1566 р. (далі – Статут), який отримав назву Волинського. Розділ 10 арт. 17 Волинського статуту також установлював за пожежу в лісі смертну кару з відшкодуванням збитків [15, с. 365]. У Статуті було вказано досить широке коло людей, які можуть бути організаторами пожежі. Це торговці, які проїжджають через ліси та залишаються ночувати в них, пастухи, які пасуть коней, худобу на луках, розташованих поряд з лісами. При цьому Статут не поділяв причини займання лісу на умисні або випадкові, тому що прирівнював між собою ці діяння.

Подальший розвиток законодавства Великого Князівства Литовського тісно пов'язаний із прийняттям 10–12 квітня 1569 р. Люблінської унії. Складання цього документа й утворення єдиної держави порушили питання про уніфікацію чинного законодавства. У результаті було прийнято в 1588 р. Статут, який отримав назву Нового. У Статуті 1588 р. проблемам регламентації захисту лісів присвячений арт. 17 «Про пожежі в пушах і лісах» розділу 10 «Про пуші, про лови, про дерево бортне, про озера та сіножаті» [17, с. 14].

Слід зазначити, що лісове законодавство XV–XVI століть було непослідовним. Майже всі ліси, що не мали оборонного значення та не знаходилися особливо під охороною, перебували у вільному користуванні держави й громадян [9, с. 10]. Цей підхід застосовувався і в низці нормативних актів, які поширювалися на територію України навіть після її входження до складу Московії.

Основним джерелом права Московської держави на території Слобожанщини було Соборне Уложення 1649 р. Відповідно до нього було заборонено вирубування засічного лісу навіть людям, які перебували на військовій службі. У разі такого діяння створювалася комісія, що визначала розмір завданої шкоди. Лісовою охороною того часу був Помісний приказ, чиновники якого оцінювали розмір втрат і вживали заходів із розшуку винних [5, с. 231].

Також Соборне Уложення 1649 р. закріплювало право на земельну власність. При цьому до структури вотчин і помість, як правило, входили й ліси, але власникові було заборонено вирубувати їх, вивозити деревину, а також використовувати цей природний ресурс на свій розсуд. Соборне уложення 1649 р. передбачало відповідальність за знищення або пошкодження лісу пожежею [6, с. 11].

В Україні XVI–XVII століть особливість організації природоохоронної діяльності багато в чому визначалася автономною від держави юридичною практикою Запорозької Січі. Стосовно безпосередньої території сучасної України в період XVI–XIX століть, то аналіз архіву коша Запорозької Січі (документів центральних і місцевих органів влади Запорозької Січі XVI–XVIII століть) дає змогу стверджувати, що природоохоронні норми на цій території стосувалися насамперед збереження і раціонального використання лісових ресурсів [12, с. 27].

На території Запорозьких Вольностей, яка становила у XVIII ст. площу приблизно 11 млн десятин, лісові масиви займали близько 800 тис. десятин (близько 7 %). Ліси росли переважно в долинах річок Дніпра, Орелі, Самари, Самоткані, Вовчої, а також у низинах уздовж берегів менших рік, озер, лиманів, на дніпровських островах, у байраках і плавнях. Найбільш залісеними були північні паланки: Орільська, Самарська і Протовчанська [8].

На території Запорозької Січі був установлений чіткий порядок користування лісами. За усіма правилами дозволялося використовувати з господарською метою лише сухі дерева, а ліс рекомендувалося зберігати для нащадків. Для опалення можна було використовувати лише сухе чи лежаче дерево. Вирубування лісу не регламентувалося окремими правилами, але його пропонувалося застосовувати економно або, говорячи сучасною мовою, «бережливими методами» [7, с. 168]. Користуватися лісом у Запорозькій Січі для власних потреб без особливого дозволу мали право тільки козаки та піддані Війська Запорозького, а сторонні особи мали обов'язково отримати на це дозвіл коша або кошового отамана [4, с. 103]. Звертаючись за дозволом, потрібно було зазначити: скільки, якого саме лісу й для яких потреб

необхідно. А для затримування осіб, що самовільно вирубують ліс, козаки організовували спеціальні команди. Також окремі лісові ділянки на основі «ордерів» віддавали під охорону козакам (наприклад, власникам слобод) на підставі спеціальних ордерів. Порухники підлягали арешту разом з тим майном, яке вони мали при собі (сокира, худоба, віз тощо), про що негайно сповіщали кіш. Затриманим загрожували санкції у вигляді втрати чину, тілесних покарань та конфіскації майна. У разі невиконання умов про охорону лісу від знищення власник ділянки позбувався права володіти нею, після чого лісову ділянку могли передати іншому козакові [4, с. 104].

Після остаточного переходу України під протекторат Росії російські закони поступово імплантувалися в українське правове поле. Так, правління Петра I супроводжувалося розширенням промисловості, торгівлі, транспорту, стрімкою розбудовою поселень. У цей період загострилися проблеми збереження природних ресурсів в освоєних районах як об'єктів права власності та сировини, необхідного для розвитку господарства, військової справи, виробництва продовольства.

Царськими указами були введені обмеження, а іноді й заборони рубок лісу в районах великих міст і в деяких інших частинах країни. Установлювалися водоохоронні заповідні зони. Так, А. Я. Антонович вказував: «У 1703 р. Петро наказав описати ліси на відстані 50 верств від великих річок і 20 верств від малих. На цьому просторі деякі лісові породи оголошені заповідними, тобто такими, що належать державі й не можуть бути вирубаними не тільки сторонніми людьми, а й самими власниками [2, с. 14–15]. Передбачалися суворі санкції за незаконну порубку заповідних дерев аж до смертної кари.

Крім того, законодавцем був передбачений механізм заохочення особи, яка виявила незаконну рубку, а також правило крайньої необхідності, що виключає кримінальну відповідальність за рубку дерев [2, с. 15].

Щодо українських земель, то у 1703 р. було видано указ, яким були заповідані дубові ліси, у тому числі Леонтіїв Яр у Харківській губернії, та визначалося, що всі ліси, включаючи й приватні, – надбання держави та їх використання має підпорядковуватися насамперед державним інтересам, а в 1710 р. вийшов указ про охорону лісів уздовж берегів річок.

Н. В. Вірясова зазначає, що проведена на законодавчому рівні за часів Петра I класифікація лісів (залежно від їхньої важливості й цінності) дозволила здійснити диференціацію кримінальної відповідальності за їх незаконну порубку. Вперше під час формулювання кримінально-правових норм законодавець чітко визначив і розкрив ознаки незаконності посягання [3, с. 29].

Важливим етапом розвитку українського законодавства стала підготовка кодексу, що отримав назву «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. [13]. Незважаючи на те, що офіційно кодекс не вступив у дію, за ним вивчали українське право, робили окремі посилання в судовій практиці. Природним об'єктам присвячені відповідно такі розділи: 17 – земельному праву; 18 – водному; 19 розділ містить норми, що стосуються лісів і лісових промислів та угідь, а також міських сервітутів [13, с. 335].

Артикул перший 19 розділу передбачав відповідальність у формі штрафу за свавільну (злодійську) порубку лісового або садового дерева. Артикул п'ятий регламентував відповідальність та відшкодування збитків за навмисне та ненавмисне пошкодження бортного дерева. Окрема стаття (артикул сьомий) визначала правозастосовні дії у разі навмисного та ненавмисного вчинення пожежі в пушках, лісах і в степу [13, с. 339].

Однак, незважаючи на певну специфіку вітчизняного правового поля в галузі охорони лісів, усі закони, починаючи з XVIII ст., мали загальноросійський характер. Природоохоронні укази Петра I виконувалися з великою суворістю, але за часів правління наступних царів увага до них послабла. Так, Катерина II видала указ від 22 вересня 1782 р., який віддавав у повну власність власникам маєтків усі ліси, що ростуть на дачах поміщиків, навіть якщо вони були раніше оголошені заповідними. Хоча пізніше Павло I знову ввів обмеження на рубку лісу.

Після затвердження в 1826 р. Положення «Про новий устрій лісової частини» особливу увагу звернули на з'ясування питань щодо провадження слідства з лісових порубок; про судові

місця, що розглядали ці злочини; а також про обставини, що збільшують вину порубників, на які мали зважати під час ухвалення рішень. Ці норми широко застосовувалися з метою протидії злочинам. Згідно зі звітом Міністерства юстиції, протягом 1860 р. за незаконну порубку казенних (тобто державних) лісів було висунуто звинувачення 17641 особам, що становило 25 % від загальної кількості всіх обвинувачених за різні злочини (72489 осіб), 5 винних було засуджено до заслання, 34 направлено в арештантські роти [1].

З розвитком промисловості та через активне освоєння природних багатств починає усвідомлюватися екологічна функція лісових ресурсів, проте здебільшого пріоритет у захисті природи закріплювався за інтересами власників. Характерно, що кримінально-правові норми того періоду, в тому числі ті, які регламентують відповідальність за лісопорушення, розміщувалися в різних нормативних джерелах.

Так, Статут Лісовий, який увійшов до Зводу законів Російської імперії 1842 р., містив велику кількість норм, що регулюють як лісокористування, так і відповідальність за проступки і злочини в цій сфері, які мали невеликий ступінь суспільної небезпеки, а покараннями за їхнє вчинення визначалися переважно грошові стягнення [1].

Більш суворі санкції за злочинні лісопорушення були в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 р. (далі – Уложення 1845 р.), яке включало досить великий список злочинів і проступків проти природних об'єктів. Його норми передусім забезпечували охорону інтересів держави та приватних осіб як власників природних ресурсів.

Учені того часу зараховували лісопорушення до злочинів проти власності, а суспільну небезпечність таких діянь убачали лише в небезпеці для життя людини, але не для екологічної системи в цілому [11, с. 597].

В Уложенні 1845 р. охороні лісу вперше була присвячена окрема глава. Це дає підставу стверджувати про появу самостійного видового об'єкта – суспільних відносин, що забезпечують охорону й раціональне використання казенних лісів.

Так, у розділі 7 «Про злочини і проступки проти майна та доходів казни» в главі 9 «Про порушення статутів про казенні ліси» міститься 67 статей, присвячених незаконному використанню лісів. Статті згруповані в 4 відділи:

- 1) про покарання і стягнення за викрадення і самовільну порубку казенного лісу;
- 2) про покарання і стягнення за пошкодження лісів, самовільний видобуток в лісах смоли та дьогтю, пошкодження дерев та інші порушення правил Статуту Лісового;
- 3) про особливі покарання і стягнення за викрадення, порубку та пошкодження лісів корабельних;
- 4) про покарання і стягнення за злочини та проступки лісових чинів і служителів.

Основний склад незаконної порубки розкритий у ст. 941 Уложення 1845 р. Для визначення покарання за злочин законодавець посиляється на ст. 2159 Уложення 1845 р., в якій розкривається санкція за вчинення крадіжки. Покарання у вищевказаній статті диференціювалося залежно від розміру шкоди й кількості притягнень до відповідальності за аналогічні діяння.

Як покарання застосовуються: позбавлення всіх прав; заслання; направлення в робочий будинок; різки; направлення у виправні арештантські роти цивільного відомства. Додатково до цього на винного накладається грошове стягнення, яке дорівнює ціні викраденого лісу. Незаконно заготовлений ліс вилучається. Якщо селянин, який вчинив незаконну рубку, не в змозі виплатити грошове стягнення, таке зобов'язання в багатьох випадках могло бути перекладене на громаду.

До обтяжуючих обставин законодавець відносив: 1) незаконну рубку дубових, саджених і сіяних лісів; 2) вчинення спротиву лісовій сторожі без насильства; 3) вчинення спротиву сторожі із застосуванням насильства (у такому разі покарання призначаються як за злочини проти влади).

У систему лісових проступків поряд з незаконною рубкою були включені також: свідоме укриття викраденого лісу або його переробка, переруб понад встановлену кількість,

рубка на відстані до річки ближче, ніж зазначено в квитку, рубка на невідведений для цього ділянку, рубка в неналежний строк, розчищення лісових угідь під рілля або випас без дозволу, пошкодження дерев.

Значна кількість норм, спрямованих на охорону лісу від злочинних посягань, встановлювали відповідальність за пошкодження та знищення лісу вогнем. До того ж Уложення 1845 р. зазнало казуального опису норм і диференціювало покарання залежно від способу діянь, що викликали однакові негативні наслідки. Так, була низка однорідних статей за необережне поводження з вогнем у лісах, де склади розрізнялися лише дією, яка, на думку законодавця, з більшою або з меншою ймовірністю (ступенем небезпеки) могла через необережність призвести до пошкодження і знищення лісу: за випалювання рослинності, за розпалювання вугілля, приготування поташу, куріння тютюну та ін. Передбачалася відповідальність також і за бездіяльність: той, хто помітив пожежу та не вжив заходів для гасіння вогню біля лісу, підлягав штрафу в розмірі 15 коп.

Суворі заходи відповідальності встановлювалися щодо чиновників лісового господарства і службовців за дозвіл самовільної порубки лісу або за участь у таких діяннях (штрафи, ув'язнення, заслання до Сибіру).

Уложення 1845 р. стало суттєвим кроком вперед у розвитку норм кримінально-правової протидії лісовим злочинам, оскільки заклало підвалини для сучасного уявлення про об'єктивну сторону таких злочинів.

Подальше дореволюційне законодавство не містило кардинальних змін. Уложення 1845 р. зазнало безліч змін і кілька видань, які відбулися в 1857, 1866 і 1885 роках.

У 1903 р. було частково введено в дію нове Кримінальне Уложення. Більшість статей, які охороняють природні ресурси, були згруповані в одній новій главі 11 «Про порушення постанов про захист народного добробуту», що було досить прогресивним кроком, однак вона так і не набула чинності до 1917 р.

Висновки. У підсумку зауважимо, що дореволюційний період умовно поділяють на чотири етапи розвитку кримінально-правової протидії злочинам у сфері лісового фонду:

- 1) «звичаєвий період»: коли панувало звичаєве право, а ліс не був специфічним об'єктом правового захисту. Були лише заборони через релігійні мотиви;
- 2) «початковий період»: поява письмових джерел права, що регламентують відповідальність за лісопорушення. Предметом охорони були окремі бортні дерева і право власності на них;
- 3) «функціональний період»: захисту підлягали ліси з метою збереження виконуваних ними корисних для людини функцій – як місця проживання тварин, військових цілей, стратегічної сировини, об'єкта власності. Виникнення відповідальності за лісові пожежі як стихійного лиха;
- 4) «прогресивний період»: відбувається розвиток інститутів кримінально-правової охорони лісу як майна і частково як елемента природного середовища від розкрадання, пошкодження і знищення. Розділена відповідальність за порубку й розкрадання лісу. Зазначений період заклав основу сучасної кримінально-правової протидії злочинам у сфері лісового фонду.

Крім того, актуальним нині є історичний досвід формулювання норм, що регламентують відповідальність за злочинні лісопорушення:

- шляхом уведення в норми таких елементів, які максимально мотивують лісопорушників до утримання від злочинних посягань та спричиняють моральний осуд таких діянь;
- застосування заходів стимулювання порубників до сумлінного лісокористування, навіть у разі скоєння порушення, шляхом повідомлення про нього і включення посиленого покарання за приховування такого порушення;
- шляхом диференціації відповідальності залежно від ступеня пожежної небезпеки в лісах;
- віднесення до ознак складу злочину, скоєного шляхом знищення або

пошкодження пожежею лісових насаджень, місця скоєння таких діянь поблизу населених пунктів.

Список використаних джерел

1. Автономов С. В., Соболев И. А. Развитие российского уголовного законодательства в сфере противодействия экологическим преступлениям: историческая динамика и тенденции. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2009. Т. 43. С. 27–34.
2. Антонович А. Я. Курс государственного благоустройства (полицейского права). Ч. 2. Киев, 1890. 320 с.
3. Вирясова Н. В. Уголовно-правовые меры борьбы с незаконной рубкой лесных насаждений : дис. ... канд. юрид. наук. М., 2007. 197 с.
4. Грозовский И. Охорона природи в Запорозькій Січі. *Право України*. 1997. № 12. С. 103–105.
5. Киндюк Б. В. Правові засади охорони лісів на Слобожанщині. *Право і безпека*. 2009. № 1. С. 231–234.
6. Киндюк Б. В. Правові засади охорони лісів у Соборному уложенні 1649 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 9. С. 11–13.
7. Киндюк Б. В. Правові засади охорони лісів на землях Козацької України. *Право України*. 2009. № 8. С. 166–170.
8. Киндюк Б. В., Патlachuk В. Н., Патlachuk О. В. Природокористування та охорона навколишнього середовища на землях Запорізького козацтва. *Український географічний журнал*. 2019. № 4. С. 49–56.
9. Лазаренко Я. Розвиток лісового законодавства України. *Право України*. 2003. № 2. С. 131–135.
10. Логвиненко О. Н. Лісоохоронна справа в Україні: історико-правовий аспект (IX ст. – 1990 р.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2006. 19 с.
11. Лохвицкий А. В. Курс русского уголовного права. СПб. : Издание журнала Министерства юстиции, 1867. 662 с.
12. Повелицына П. Ф. Уголовно-правовая охрана природы в СССР. М. : Юридическая литература, 1981. 88 с.
13. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 р. / відп. ред. Ю. С. Шемшученко; упоряд. К. А. Вислобоков. К. : «Пам'ятники політико-правової культури України», 1997. 547 с.
14. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. М. : Юридическая литература, 1984. Т. 1 : Законодательство Древней Руси. 432 с.
15. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. О. : Юрид. літ., 2002. Т. I : Статут Великого князівства Литовського 1529 року. 464 с.
16. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. О. : Юрид. літ., 2002. Т. II : Статут Великого князівства Литовського 1566 року. 560 с.
17. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Рецепція римського права у Статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. № 49. С. 14–23.

References

1. Avtonomov, S. V., Sobol', I. A. (2009). Razvitie rossijskogo ugolovnogogo zakonodatel'stva v sfere protivodejstviya ekologicheskimi prestupleniyam: istoricheskaya dinamika i

tendencii [Development of Russian criminal legislation in the field of countering environmental crimes: historical dynamics and trends]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta MVD Rossii*. T. 43. S. 27–34 [in Russian].

2. Antonovich, A. YA. (1890). Kurs gosudarstvennogo blagoustrojstva (policejskogo prava) [Course of state improvement (police law)]. CH. 2. Kiev. 320 s. [in Russian].

3. Viryasova, N. V. (2007). Ugolovno-pravovye mery bor'by s nezakonnij rubkoj lesnyh nasazhdenij [Criminal legal measures to combat illegal logging of forest plantations] : dis. ... kand. yurid. nauk. M. 197 s. [in Russian].

4. Hrozovskyi, I. (1997). Okhорona pryrody v Zaporozkii Sichi [Nature Protection in Zaporozhye Sich]. *Pravo Ukrainy*. № 12. S. 103–105 [in Ukrainian].

5. Kyndiuk, B. V. (2009). Pravovi zasady okhорony lisiv na Slobozhanshchyni [Legal principles of forest protection in Slobozhanshchyna]. *Pravo i bezpeka*. № 1. S. 231–234 [in Ukrainian].

6. Kyndiuk, B. V. (2009). Pravovi zasady okhорony lisiv u Sobornomu ulozhenni 1649 r. [Legal principles of forest protection in Cathedral Election 1649]. *Pidprijemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 9. S. 11–13 [in Ukrainian].

7. Kindiuk, B. V. (2009). Pravovi zasady okhорony lisiv na zemliakh Kozatskoi Ukrainy [Legal principles of forest protection on the lands of Cossack Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 8. S. 166–170 [in Ukrainian].

8. Kindiuk, B. V., Patlachuk, V. N., Patlachuk, O. V. (2019). Pryrodokorystuvannia ta okhорona navkolyshnoho seredovyshcha na zemliakh Zaporizkoho kozatstva [Environmental protection and environmental protection on the lands of Zaporozhye Cossacks]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*. № 4. S. 49–56 [in Ukrainian].

9. Lazarenko, Ya. (2003). Rozvytok lisovoho zakonodavstva Ukrainy [Development of forest legislation of Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 2. S. 131–135 [in Ukrainian].

10. Lohvynenko, O. N. (2006). Lisookhорonna sprava v Ukraini: istoryko-pravovyi aspekt (IX st. – 1990 r.) [Forestry Case in Ukraine: Historical and Legal Aspect (IX Art. – 1990)] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Kyiv. nats. un-t vnutr. sprav. K. 19 s. [in Ukrainian].

11. Lohvickij, A. V. (1867). Kurs russkogo ugolovnogo prava [Russian criminal law]. SPb. : Izdanie zhurnala Ministerstva yusticii, 662 s. [in Russian].

12. Povelicyna, P. F. (1981). Ugolovno-pravovaya ohrana prirody v SSSR [Criminal legal protection in the USSR]. M. : YUridicheskaya literatura, 88 s. [in Russian].

13. Prava, za yakymy sudytsia malorosiiskyi narod 1743 r. [The rights under which the Little Russian people are sued] / vidp. red. Yu. S. Shiemshuchenko; uporiad. K. A. Vyslobokov. K. : «Pamiatnyky polityko-pravovoi kultury Ukrainy», 1997. 547 s. [in Ukrainian].

14. Rossijskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov [Russian legislation of the X–XX centuries] : v 9 t. M. : YUridicheskaya literatura, 1984. T. 1 : Zakonodatel'stvo Drevnej Rusi. 432 s. [in Russian].

15. Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuanian] : u 3 t. / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova. O. : Yuryd. lit., 2002. T. I : Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1529 roku. 464 s. [in Ukrainian].

16. Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuanian] : u 3 t. / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova. O. : Yuryd. lit., 2002. T. II : Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1566 roku. 560 s. [in Ukrainian].

17. Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I. (2009). Retseptsiiia rym'skoho prava u Statutakh Velykoho kniazivstva Lytovskoho: chynnyky, peredumovy ta deiaki rezultaty [Reception of Roman law in the statutes of the Grand Duchy of Lithuania: Factors, Prerequisites and some results]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. № 49. S. 14–23 [in Ukrainian].

Sinyushko Dmytro,
Postgraduate student
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-1105>

PREREVOLUTIONARY PERIOD OF DEVELOPMENT OF LEGISLATION AGAINST CRIME IN THE FIELD OF FOREST FUND

The article, based on historical and legal analysis, examines the evolutionary development of criminal law support for combating crime in the field of forest resources in modern Ukraine. The author identifies trends in the historical and legal development of criminal law counteraction to forest violations in Ukraine, which were associated with the peculiarities of land ownership, political and socio-economic status of society. The study found that criminal law counteraction to forest violations in independent Ukraine is characterized by the search for an effective model, which should largely include historical experience. Generalizations were made, recommendations were given to improve the fight against crimes in the field of forest resources. The study of historical and legal literature makes it possible to conclude that the history of Ukrainian criminal law in the field of forest protection covers three chronological periods: the first period (pre-revolutionary) – from the times of «Ruska Pravda» and until 1917; second period (Soviet) – from 1917 to 1991; third period (post-Soviet) – since 1991. It is important to note that natural conditions have developed so that the boundary between the forest and the steppe was not clearly expressed. The location of settlements has solved a number of important issues. First, the forest served as an object of crafts, hunting, boarding. Secondly, the trees were cut down, cocturns for expansion of agricultural areas, pastures for grazing livestock, meadows for harvesting hay. Thirdly, in the woods could always be hiding from raids of nomads. So in addition, can conclude that the historical experience of the formulation of norms regulating the responsibility for criminal offices is now relevant: by introducing in the norm of such elements, which maximally motivate the foresters to hold from criminal encroachments and cause moral condemnation of such acts; use of stimulating the rails to conscientious forest use, even in the case of committing a violation, by reporting it and the inclusion of an enhanced punishment for concealing such a violation; by differentiation of responsibility, depending on the degree of fire hazard in forests; introduction to the signs of a crime committed by destroying or damaging forest plantations, the location of such acts near settlements.

Key words: counteraction; crimes; criminal legal protection; criminality; damage; forest fund; forest violations; forest; periodization.

Надіслано до редколегії 23.03.2021
Рекомендовано до публікації 31.03.2021